

Алімова А.Е.

УДК 657.6

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА АУДИТУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Постановка проблеми. Метою ведення фінансового обліку є узагальнення даних бухгалтерського обліку для складання фінансової звітності. Очевидно, що достовірність останньої залежатиме від правильної організації облікового процесу і точного відображення активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів, витрат і фінансових результатів суб'єктів господарювання.

Сьогодні прослідковується ситуація, коли інформація, яка відображається у бухгалтерському обліку, не відповідає даним фінансової звітності, що пояснюється намаганням управлінського персоналу прикрасити показники діяльності підприємства з метою підвищення його інвестиційної привабливості та кредитоспроможності для цілої низки користувачів. Такі дії відбуваються внаслідок того, що користувачів фінансової звітності цікавить інформація щодо фінансово-майнового стану суб'єкта господарювання, перспектив його розвитку, прибутковості та можливості одержання прибутків у майбутньому з метою прийняття ними тактичних та стратегічних управлінських рішень.

Отже, керівництво, намагаючись найповніше задовольнити інформаційні потреби користувачів фінансової звітності, прагне до підвищення розміру власного капіталу та скорочення своїх довгострокових та поточних зобов'язань [1].

Це спонукало до так званої „фальсифікації” фінансової звітності і передусім балансу – як основної інформаційної бази про майнове і фінансове становище на визначену дату.

Враховуючи вищезазначене, нагальною потребою є вирішення таких *основних завдань*:

- контроль за неправомірним визнанням та неправильним групуванням статей активів, власного капіталу та зобов'язань;
- перевірка за правильністю нарахування амортизації на об'єкти основних засобів згідно з встановленими економічно обґрунтованими нормами амортизаційних відрахувань та термінами їх корисного використання;
- інспектування за згоранням статей активів та зобов'язань за розрахунками із контрагентами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі із зазначених проблем достатньо повно та ґрунтовно розглянуто в спеціальній економічній літературі, зокрема висвітлено організацію та методику аудиту бухгалтерського балансу. Ці питання досліджують вітчизняні вчені, такі, як Я.А. Гончарук, О.А. Петрик, В.С. Рудницький, В.Я. Савченко, Б.Ф. Усач та інші, всі дослідження зазначених авторів є надзвичайно актуальними і доповнюють один одного. Проте подальшого вивчення і обґрунтування потребують найважливіші аспекти щодо організації та методики виконання аудиту, які визначені постановкою проблеми статті.

Формування цілей статті. Основна мета цієї статті полягає в дослідженні обґрунтування процесу та методики виконання аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання різних форм власності та видів діяльності відповідно до вимог Міжнародних стандартів аудиту та Закону України „Про аудиторську діяльність”. Використання одержаних результатів надасть можливість забезпечити управлінський апарат підприємства релевантною інформацією для прийняття виважених економічних рішень [2].

Основний матеріал. Згідно з вимогами П(С)БО 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” фінансова звітність повинна формуватися із дотриманням таких її якісних характеристик [3]:

– *зрозумілість* означає, що інформація, яка надається у фінансових звітах, повинна бути дохідлива і розрахована на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації.

– *доречність* означає, що фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому.

– *достовірність* означає, що фінансова звітність повинна бути достовірною, яка не містить помилок та перекручень, що здатні вплинути на прийняття рішення користувачів звітності.

– *зіставність* – означає, що звітність повинна забезпечувати можливість порівнювати звіти за різні періоди та різних підприємств.

Достовірність усіх об'єктів, що відображені в обліку, є необхідною умовою достовірності облікової та звітної інформації як про майновий стан підприємства, так і про результати його діяльності.

Нерідко вітчизняні автори вважають, що основним барометром в питанні достовірності обліку активів та зобов'язань є інвентаризаційний процес, котрий в умовах сьогодення повинен не тільки уточнювати характеристики зазначених елементів фінансової звітності, а й конкретизувати їх за якісними параметрами оцінки. Ці вимоги стосуються усіх об'єктів бухгалтерського обліку: грошових коштів, коштів у розрахунках та матеріальних активів (необоротних та оборотних) [4].

У вітчизняній літературі процес аудиту фінансової звітності в організаційному плані поділяється на такі етапи: планування; вивчення; оцінювання; встановлення достовірності; звітування. Для чіткішого розуміння змісту кожного з етапів нами запропоновано основні ключові аудиторські процедури під час здійснення аудиту фінансової звітності.

На етапі *планування* необхідно розробити загальну стратегію і тактику аудиту фінансової звітності і обліку, визначити строки і обсяги аудиторської перевірки. І хоча зміст та форма загального плану аудиту

його діяльності, розміру, а також складності перевірки і процедур, що застосовуватиметься аудитором, під час його формування необхідно врахувати такі аспекти: по-перше, *особливості фінансово-господарської діяльності клієнта*; по-друге, *вибір сфери діяльності аудитора*; по-третє, *залучення персоналу до проведення аудиту*.

На етапі *вивчення* аудитором необхідно здійснити попередній огляд та дати оцінку стану бухгалтерського обліку і фінансової звітності замовника аудиту. При тому на цьому етапі аудитор за допомогою опитування, вивчення та аналізу фінансової звітності та даних бухгалтерського обліку здійснює збір необхідних даних. Аудитору доцільно в своїй діяльності використовувати такі методичні прийоми дослідження, як аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія і моделювання, абстрагування і конкретизація, системний і функціонально-вартісний аналіз.

До одних з найвагоміших етапів процесу аудиту фінансової звітності потрібно зарахувати етап *оцінювання*, на якому аудитор зобов'язаний одержати якомога більше інформації про об'єкт дослідження з метою її аналізу та оцінки для наступного формування обґрунтованої думки, на підставі якої і формуватиметься висновок про достовірність фінансової звітності клієнта. Збір необхідних даних для їх оцінювання провадиться з використанням таких аудиторських процедур, як перевірка, спостереження, інспектування, запити і підтвердження, а також аналітичні процедури.

У разі, якщо аудитор виявить можливі факти фальсифікації фінансової звітності та помилки у ній, то він повинен дослідити потенційний вплив на неї і здійснити додаткові процедури контролю.

Етап *встановлення достовірності* фінансової звітності ґрунтується на підтвердженні попередньо здійсненої оцінки про достовірність відображення у системі рахунків бухгалтерського обліку та звітності інформації про активи, зобов'язання, власний капітал, а також про доходи, витрати і фінансові результати господарюючого суб'єкта. Під час висловлення думки про достовірність фінансової звітності аудитор повинен бути достатньо впевненим, що вона не містить істотних викривлень і помилок. Разом з тим аудитору не варто забувати про те, що у зв'язку із застосуванням аудиторської вибірки з'являється вагомий ризик того, що навіть істотні помилки він може не виявити.[5]

До випадків, які можуть підвищити ступінь шахрайства та фальсифікації облікових і звітних даних, можна зарахувати такі: наявність нетипових господарських операцій для підприємства, що перевіряється; застосування „складних” операцій чи методів бухгалтерського обліку; наявність операцій із пов'язаними сторонами; неадекватні облікові записи; закупівля чи продаж товарно-матеріальних цінностей за цінами, які істотно відрізняються від ринкових.

Завершальним етапом процесу аудиту фінансової звітності є етап *звітності*, на якому аудитор формує думку з таких питань:

- чи відповідає система бухгалтерського обліку підприємства вимогам чинного законодавства;
- чи відповідають показники бухгалтерського обліку та фінансової звітності принципам облікової політики суб'єкта господарювання;
- чи ефективна система внутрішнього контролю клієнта;
- чи достовірно відображається в обліку та у фінансовій звітності інформація про активи, зобов'язання, власний капітал доходи, витрати і фінансові результати клієнта.

Перевіркою правильності складеного балансу підприємства має бути встановлено відповідність його побудови вихідним принципам (рис. 1.):

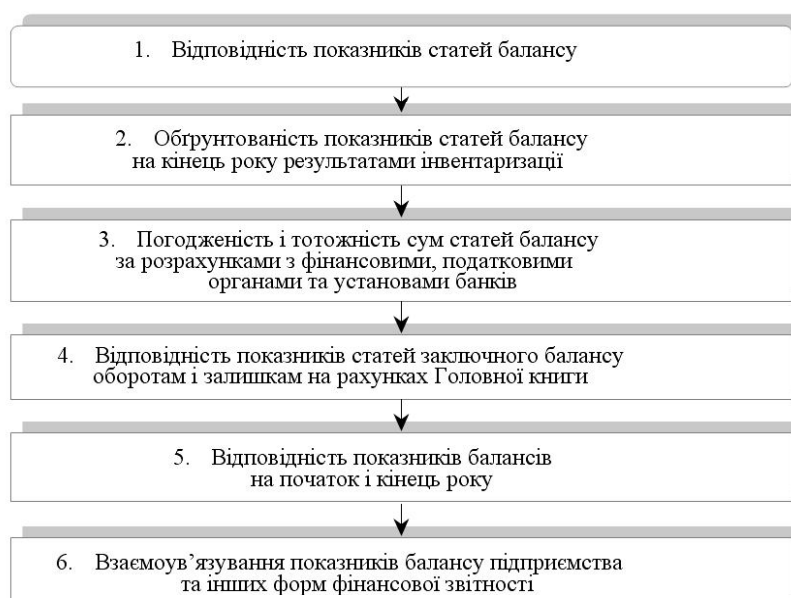

Рис. 1. Загальні принципи перевірки балансу підприємства.

Таким чином, розглянемо більш детально вищезазначені принципи перевірки бухгалтерського балансу

1. Показники статей балансу на початок періоду (звітний року) мають відповідати даним балансу за попередній період. Зміни вступного балансу на початок року порівняно із звітним за попередній рік приймаються лише з відповідними поясненнями;

2. Дані статей балансу на кінець звітного року мають бути аргументовані результатами ретельно проведеної перед складанням річного бухгалтерського звіту інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, резервів, розрахунків та інших активів і пасивів Підтвердження залишків на рахунках активів і зобов'язань шляхом проведення інвентаризації перед складанням річної фінансової звітності суворо обов'язкове. Інвентаризації підлягають усі активи і зобов'язання підприємства, крім майна, цінностей, засобів і зобов'язань, інвентаризація яких проводиться не раніше 1 жовтня звітного року. За підсумками інвентаризації здійснюється коригування даних обліку.

Однак у вітчизняній практиці аудиту, отримання інформації про фактичні залишки матеріальних цінностей та результати звірки стану зобов'язань досить ускладнене. Нормативно-правові акти не визначають право аудитора отримувати таку інформацію від підприємства. Основні способи забезпечення аудитора матеріалами інвентаризації залежать від умов співпраці аудиторської фірми та підприємства, що підлягає аудиту, а порядок їх розкриття в аудиторському висновку враховує ступінь доступу аудитора до необхідної інформації (рис.2):

Рис. 2. Можливі способи забезпечення аудитора матеріалами інвентаризації.

За результатами такої перевірки аудитор може зробити висновки про достовірність балансу, реальність статей інших форм фінансової звітності. Аудитор, перевіряючи достовірність відображення у звітності залишків товарно-матеріальних цінностей на кінець звітного періоду, встановлює, наскільки на підприємстві дотримуються обраної облікової політики.;

3. Суми статей балансу, що стосуються коштів на рахунках у комерційних банках, банківських позик, руху фінансування з бюджету та позабюджетних фондів, повинні відповідати даним, зазначеним у виписках банків. Не допускається відображення у балансі сум за розрахунками з фінансовими і податковими органами, які взаємно не погоджені;

4. Обов'язковою є звірка оборотів і залишків на рахунках аналітичного та синтетичного обліку на кінець звітного року перед складанням заключного балансу. Показники статей заключного балансу мають відповідати оборотам і залишкам на рахунках Головної книги;

5. Показники балансів підприємства на початок і кінець року мають бути зіставними. Будь-які розбіжності у методології формування однієї й тієї самої статті вступного і заключного балансу потребують пояснення;

6. Показники балансу підприємства та інших форм фінансової звітності мають бути взаємозв'язаними. Для цього щороку Міністерство фінансів України складає рекомендації щодо перевірки узгодженості показників типових форм річного бухгалтерського звіту.

При аудиті балансу доцільно використовувати запропоновану Сушко Д.С. [6] алгоритмічну модель аудиту балансу

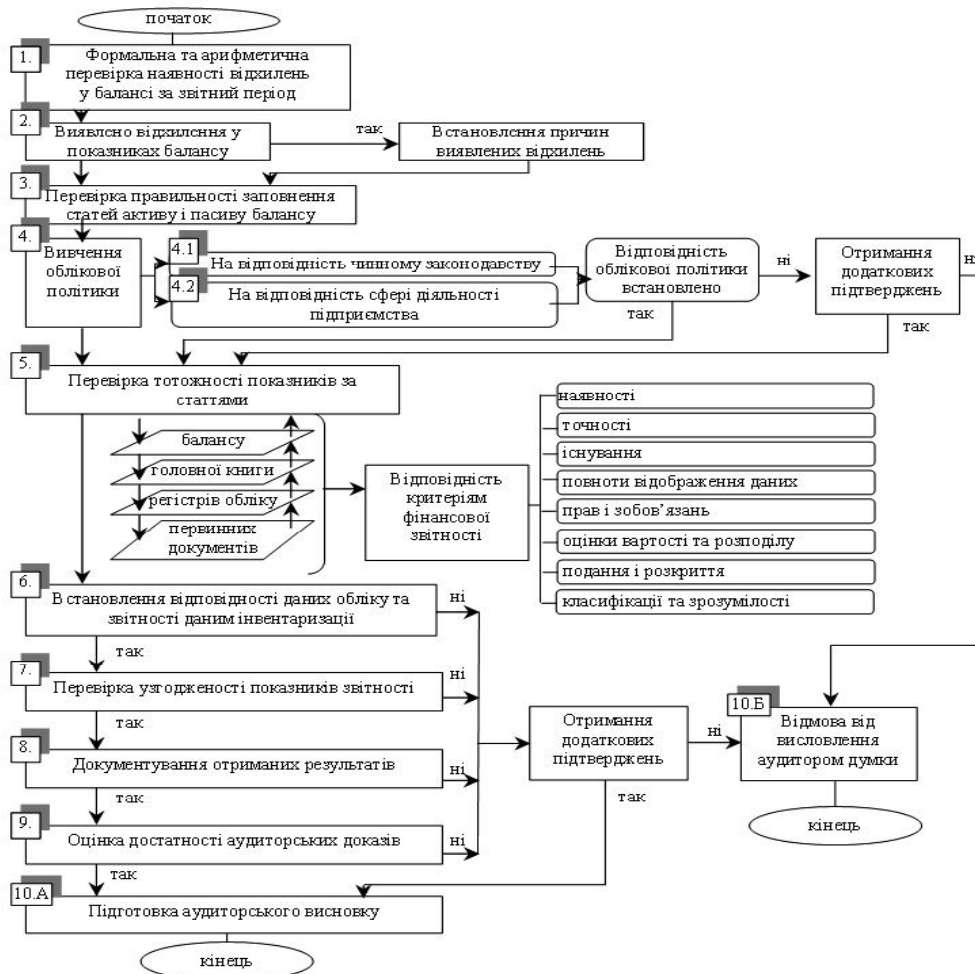

Рис. 3. Алгоритмічна модель аудиту показників балансу підприємства при обов'язковій перевірці.

Таким чином, при обов'язкових перевірках ця алгоритмічна модель забезпечує ефективну організацію перевірок, належний контроль за роботою групи аудиторів, сприяє скороченню часу на проведення аудиту, підвищенню його якості, знижує ризик не виявлення порушень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На сучасному етапі розвитку економіки та складності нормативно-правової бази зростає ризик прийняття помилкових рішень на підставі фінансової звітності різними її користувачами. Підтвердження достовірності фінансової звітності аудитором має надзвичайне значення для прийняття будь-якими користувачами обґрунтованих управлінських рішень, які повинні прийматися на підставі достовірно наданої обліково-аналітичної інформації. Запропоновані в статті процес та методика аудиту бухгалтерського балансу підприємств нададуть можливість звести до мінімуму властивий аудиторський ризик та ризик не виявлення, що надалі дозволить уникати появи істотних помилок та реальніше оцінювати фінансово-майновий стан підприємства.

Джерела та література:

1. Закон України „Про аудиторську діяльність” від 14.09.2006 р. № 140-V : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.nau.ua/doc/?uid=1131.48.0>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку "Загальні вимоги до фінансової звітності", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99р. №87 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0391-99>
3. Гончарук Я. А. Аудит : навч. посіб. / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький. – Львів : Світ, 2009. – 296 с.
4. Дорош Н. І. Аудит : методологія і організація / Н. І.Дорош. – К. : Т-во “Знання”, КОО, 2008. – 402 с.
5. Сушко Д. С. Аудит балансу : фактори, що визначають відмінності у проведенні аудиту у різних країнах / Д. С.Сушко // Вісник Хмельницького нац. ун-у. – 2009. – № 6, т. 3. – С. 141-146. – (Економічні науки)